

Aktinisk keratos /solkeratos

Patientinformation

Innehåll

Vad betyder aktinisk keratos?.....	4
Hudens funktion.....	4
Aktinisk keratos uppstår i överhuden.....	4
Vad är aktinisk keratos?	4
Hur uppkommer aktinisk keratos?	5
Hur känner man igen aktinisk keratos?	5
Hur vanlig är aktinisk keratos?	6
Kan kroppen skydda sig från solskador?.....	6
Ljus hy och röd hårfärg ökar risken	6
Varför behandlar man aktinisk keratos?	6
Aktinisk keratos kan övergå i hudcancer	6
Kan solen ge andra förändringar i huden?	7
Aktinisk keratos kan behandlas med olika metoder	7
Frysbehandling	8
Cellhämmande kräm	8
Immunstimulerande kräm	9
Anti-inflammatorisk gel	9
Fotodynamisk behandling.....	9
Kan man förebygga uppkomst av aktinisk keratos?.....	10

Vad betyder aktinisk keratos?

Aktinisk betyder "orsakad av solen". Keratos kommer av ordet "keratin", som betyder horn. Det rör sig alltså om en förtjockning av hornlagret, som beror på en lång tids solexponering.

Hudens funktion

För att förstå uppkomsten av aktinisk keratos, måste man känna till litet om hudens uppbyggnad och funktion. Huden har många funktioner. Den skyddar mot den skadliga delen av solens strålning, hindrar för stor avdunstning av vätska, skyddar mot bakterier och virus, fungerar som ett stort känselorgan och reglerar kroppens temperatur. Huden består av tre lager: överhuden, läderhuden och underhuden.

Aktinisk keratos uppstår i överhuden

Överhuden är mycket tunn, under en millimeter, och består av tätt packade celler, skivepitelceller. Underst finns det så kallade basalcellslagret, där ny bildning av skivepitelceller hela tiden sker. Cellerna vandrar sedan mot ytan och förhorns och bildar det översta skiktet i överhuden, hornlagret. Översta delen av hornlagret släpper så småningom från underlaget i form av osynliga små fjäll. På så sätt förnyas huden ständigt.

Vad är aktinisk keratos?

Den skadliga delen av solens strålning, den ultravioletta strålningen, kan skada arvsmassan (DNA), i basalcellerna. Dessa börjar då dela sig på ett snabbare sätt inom det skadade området och hornlagret hinner inte mogna ut på normalt sätt. Det uppstår då ett område med onormala celler och förtjockat hornlager.

Hur uppkommer aktinisk keratos?

Aktinisk keratos uppkommer inte på grund av en eller ett par starka solbrännor utan genom hela livets samlade solexponering. Därför är ansiktet, den kala delen av hjässan och handryggarna de områden som vanligtvis drabbas.

Hur känner man igen aktinisk keratos?

Den typiska förändringen är en brunröd, fjällande fläck som mäter från ett par millimeter upp till ett par centimeter. Ett typiskt kännetecken är att fläcken känns "raspig" när man känner på den med fingret. Den är vanligast i panna och tinningar, på näsa, ytteröron och handryggar. Den individuella fläcken kvarstår ganska oförändrad genom åren.

*Aktinisk keratos
på huvudet*

*Aktinisk keratos
vid tinningen*

*Aktinisk keratos
på handen*

Hur vanlig är aktinisk keratos?

Ju längre man lever, desto större blir den sammanlagda dosen av ultraviolett strålning. Till följd av detta är aktinisk keratos en sjukdom som börjar i senare medelåldern och därefter ökar successivt. Den är mycket vanlig hos äldre. Under de senare decennierna har vi också i allt större utsträckning börjat resa söderut till soliga länder och därmed ökat vår exponering för ultraviolett strålning. Denna ökade exponering tillsammans med ökad livslängd är orsaken till att vi ser en ökning av antalet patienter med aktinisk keratos.

Kan kroppen skydda sig från solskador?

Genom att bilda ett pigment i överhuden vid solbelysning, melanin, skyddas DNA från skador. Hos folkslag med mörk hudfärg förekommer därför inte aktinisk keratos.

Ljus hy och röd hårfärg ökar risken

Personer med låg pigmenteringsförmåga har ökad risk att utveckla aktinisk keratos. Speciellt utsatta är personer med rött hår.

Varför behandlar man aktinisk keratos?

Aktinisk keratos, speciellt om det rör sig om många förändringar, upplevs av de flesta som ett utseendemässigt problem. Detta är ett starkt skäl att behandla. Ett annat skäl är att förändringen kan övergå i cancer.

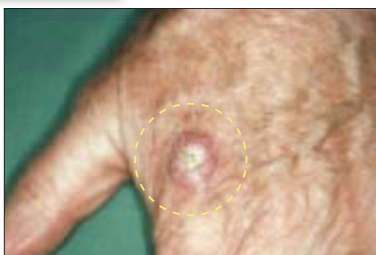
Aktinisk keratos kan övergå i hudcancer

Det finns inbyggda system, som i vanliga fall kan reparera skador i arvsmassan i överhudens celler. Ibland klarar inte dessa system sin uppgift utan cellerna kan börja dela sig okontrollerat. Det har uppstått en hudcancer. Vad gäller aktinisk

keratos rör det sig om en typ som kallas skiv-epitelcancer. Det finns en ytlig typ som håller sig i överhuden. En annan typ växer djupare och kan med tiden sätta dottersvulster, metastaser, och sprida sig i kroppen.

Ytlig skivepitelcancer

Djup skivepitelcancer

Kan solen ge andra förändringar i huden?

Genom långvarig solexponering uppkommer ofta pigmentfläckar i överhuden. Även läderhuden skadas vilket medför nedsatt elasticitet och ökad rynkighet. Mycket solexponering ökar också risken för andra sorters hudcancer såsom basalcellscancer och malignt melanom.

Aktinisk keratos kan behandlas med olika metoder

I dagens läge finns flera olika sorters behandlingar att tillgå. Din läkare ger råd om vilken behandling som är lämpligast i ditt fall. Aktinisk keratos kan behandlas framgångsrikt, men sannolikheten är stor att nya aktiniska keratoser utvecklas under kommande år och att ytterligare behandling kan

bli nödvändig. I det följande redogörs för de vanligaste behandlingarna.

Frysbehandling

Är idag den vanligaste behandlingen vid enstaka förändringar. Huden kyls till 180 minusgrader genom sprayning med flytande kvävgas. Behandlingen är inte smärtfri men kräver ingen bedövning. I efterförloppet uppkommer svullnad, ibland blåsbildning, varefter man ömsar huden. Det uppkommer ofta en kvarstående ljus fläck på behandlat område.

Cellhämmande kräm

En typ av cellhämmande medel (fluoro-uracil, Efudix®), som används vid invärtes cancerbehandling, kan även användas för utvärtes behandling. Preparatet är inte ett registrerat läkemedel i Sverige, vilket medför att så kallad individuell licens måste sökas för varje patient. Denna behandling är lämplig om patienten har många aktiniska keratoser, där frysbehandling skulle bli för besvärlig. Krämen appliceras 2 gånger dagligen under 2-4 veckor. En fördel är, att krämen även upptäcker och avlägsnar tidiga solkeratoser, osynliga för ögat. Behandlingen är effektiv, men det uppkommer hos samtliga patienter ganska besvärliga biverkningar i form av rodnad, sveda och vätskning.

*Reaktion på
fluoro-uracil*

Immunstimulerande kräm

En ny utvärtes behandlingsmetod innebär, att kroppens inbyggda immunförsvar stimuleras av substansen imiquimod (Aldara®). Normalt står hudcellerna under ständig övervakning av kroppens immunförsvar. Försvaret upptäcker och stöter bort de hudceller vars arvs massa skadats av solljuset och påbörjat en omvandling till cancerceller. Dessvärre undertrycks detta naturliga försvar av ytterligare exponering för solljus. Imiquimod stärker det naturliga immunförsvaret och ökar avstötningsförmågan. Krämen appliceras 3 kvällar per vecka i 4 veckor. Vid behov upprepas kuren efter 4 veckors uppehåll. En fördel är, att krämen även upptäcker och avlägsnar tidiga solkeratoser, osynliga för ögat. Biverkningarna innefattar rodnad, klåda, vätskning och skorpbildning.

Anti-inflammatorisk gel

En utvärtes behandlingsprincip där man utnyttjar den anti-inflammatoriska effekten hos ett läkemedel som även används invärtes mot ledinflammation och reumatisk värk (diklofenak, Solaraze®). Medlet påverkar ämnesomsättningen vid den onormala celldelningen i överhuden på ett sätt som normaliserar cellväxten. Gelen appliceras 2 gånger dagligen under 2-3 månader och medför endast lätta biverkningar hos vissa patienter såsom klåda och torrhet. Större hudområden kan behandlas samtidigt.

Fotodynamisk behandling

Är en metod där den aktiniska keratosen behandlas med en kräm som ökar känsligheten för ljus av viss våglängd och ansamlas i de förändrade cellerna. Därefter belyser man området med detta ljus och det uppkommer en avstötningsreaktion med rodnad och sårbildning.

Krämen appliceras på huden och ska sedan vara täckt av ett ocklusivt förband i 3 timmar innan förbandet avlägsnas och huden belyses med ljus. Ofta uppkommer smärta i samband med belysningen. Denna behandling utförs på sjukhus.

Kan man förebygga uppkomst av aktinisk keratos?

Genom att minska solexponeringen under livet minskar man risken för att utveckla aktiniska keratoser. Det bästa sättet att skydda sig är med kläder och huvudbonad. Speciellt skall man undvika timmarna mitt på dagen, då solen är som starkast. Om man trots allt vistas mycket ute under soliga dagar som vid semester, strandliv, utomhussporter och båtliv bör man skydda exponerad hud med solskyddsmedel med hög skyddsfaktor. Solskyddsmedlet skall skydda mot bägge sorters ultraviolett ljus (UV-A och UV-B).

Författare

Docent Mats Bjellerup
överläkare på Enheten för hudsjukdomar
vid Helsingborgs Lasarett

Tryck: Halmstad Tryckeri

105-d121

Omslagsbild: © Magnus Fond/Johner Bildbyrå

MEDA

Denna broschyr finns att beställa hos: Meda AB, Box 906,
170 09 Solna. Tel: 08 630 19 00 Fax: 08 630 19 50